

Testaments de l'impressor Joan Rosenbach i de la seva primera muller, per DE VILANOVA ROSSELLÓ.

Les recerques als arxius notariais s'han acreditat com a especialment fruitoses per a estudiar la història de la nostra impremta. Serrano Morales, Sanpere i Miquel, més darrerament D. Duran Sanpere, han pogut portar contribucions de gran novetat per a la tipografia incunable catalana, gràcies a documents trets dels protocols notariais. Nosaltres fa temps que treballem en els de Barcelona, i entre les notícies de tota mena que amb gran abundor hi hem anat recollint, ens han semblat especialment dignes d'interès les que fan referència a llibres i a impressors. Avui donem al públic dos documents inèdits de gran valor per a conèixer la vida de Joan Rosenbach, el notable impressor de Catalunya i València, no sols durant el segle xv, sinó també ben entrat el xvi. Sobre la biografia seva s'han plantejat prou dubtes perquè valgui la pena de comentar lleugerament les dades que ens donen.

El primer document és el testament de la seva primera muller Isabel Rexach, fet a Barcelona el 12 de desembre del 1520, trobant-se ella greument malalta. Degué trigar encara bastant a morir, ja que la publicació del testament no va ésser feta fins al 1.^r de març del 1521. Ella era filla de Barcelona, i son pare, ja difunt, era carnisser. No es parla de fills, en el testament.

El segon document és el testament del mateix Rosenbach, estès també estant ell malalt, el 5 de setembre del 1530. La mort degué ésser immediata, ja que el testament fou publicat el dia 7 del mateix mes. No es parla tampoc de fills i és nomenada hereva la segona muller del testador, Ursula. És l'Ursula Carreras, vídua, amb la qual el nostre impressor s'havia casat el 25 de maig del 1521, molts pocs mesos després de morta la seva primera muller, segons document extractat per Mossèn J. Mas (*Bulletí de la Biblioteca de Catalunya*, iv, 37). Entre les deixes cal remarcar la que fa al monestir de Montserrat: el testador no havia oblidat l'estada que com a estampador hi havia fet. El Pere Rossell esmentat com a marmessor devia ésser el mateix Rossell que apareix en l'apel·lació interposada en 1507 a Tarragona contra Rosenbach (*Rev. de Bibliografia Catalana*, v, 231).

El darrer llibre que sabíem imprès d'En Rosenbach era l'*Ordinarium Tarraco-*

nense, el colofó del qual és datat el 7 de febrer del 1530. Ara podem datar exactament el moment que hagueren de cessar les seves activitats tipogràfiques. Hi ha encara dos punts sobre els quals els documents que publiquem porten informació i que volem subratllar : són els referents a l'origen de l'impressor i a la seva condició d'home casat.

En els colofons s'anomena d'ordinari alemany, però en uns pocs d'ells diu concretament que era de Heidelberg. Aquest nom, però, era fàcil d'ésser mal transcrit en les còpies notarials, tal com veiem en el testament que publiquem, en el qual es llegeix que era natural d'*Alsberch*, i afegeix que és del bisbat de Speyer, de la terra de l'Emperador. (Sanpere i Miquel, *Rev. de Bib. Cat.*, v, 121, en un altre document del mateix arxiu de protocols de Barcelona cregué llegir de Stambach, però ens inclinàrem a creure que en quest cas la deformació del nom no fou únicament deguda a l'escrivent del notari, desorientat en la transcripció d'un nom de fonètica exòtica.) També apareix ortografiat en diferents formes el nom de l'estampador : ara el trobem pronunciat a la catalana : *Rossanbach*; en altres documents és escrit *Rosbach* (*Rev. de Bib. Cat.*, v, 121; *But. Bib. Cat.*, III, 126).

Ara sabem que Rosenbach fou casat legítimament dues vegades. Però en tres impressions del 1494 se l'anomena *reverent*; en un document de l'abril del 1507 és qualificat de *clericum Barchinone*. Sobre això, Sanpere i Miquel fantasiejà una novel·la (*Rev. de Bib. Cat.*, v, 230 i ss.), que Miquel i Planas va voler derfer (*Bibliofilia*, II, 211). Del fet dels matrimonis, canònicament contrets, no en podem dubtar, però aquells testimonis tenen també la seva valor. Potser no va desencaminat Haebler en insinuar (*Geschichte des spanischen Fruhdruches*, 151) que en un moment de la seva vida va rebre les ordres menors o, potser millor, va pensar en rebre-les. Pot ajudar a aclarir aquest episdosi dels matrimonis de Rosenbach una nota, inèdita encara, que l'incansable Arxiver de la nostra Seu Mossèn Josep Mas, ens ha proporcionat amablement i que serà publicada dins de poc. Per ella sabem que en abril del 1515 *Mestre Joan de Rosamba estamper* s'esposà amb Elisabet, vídua de Joan Closas. Els dos matrimonis que sabem que va contraure aquell impressor tenen tot l'aire d'ésser casaments de conveniència, i fets en el capvespre de la seva vida.

Die sabbati xij. mensis decembris anno a Nativitate Domini Millessimo dxx.

In Christi nomine Amen. Ego Elisabet uxor Joannis Rosenbach stamperius civis Barchinone filia Joannis Rexach carnererii civis Barchinone et domine Joanne illius uxor defunctorum egritudine detenta de qua mori timeo tamen in meo pleno sensu, sana et integra memoria persistens, disponens de bonis meis meum facio, condo et ordino testamentum. Eligens manumissores et juius mei testamenti executores dominum Joannem Ressenbach maritum meum et Rappaelem Lastis carnererium avunculum meum et utriusque eorum in solidum. Primum igitur et ante omnia volo et mando quod omnia debita que die obitus mei debeam persolvantur et omnes injurie ad quarum restitutionem ego teneam restituantur de bonis meis breviter, simpliciter summarie et de plano, prout ipsa

debita ipsaque injurie probari poterint vel hostendi per testes instrumenta aut alia legitima documenta. Eligens sepultura corpori meo faciende in ecclesia sancti Augustini presens civitate Barchinone quam sepulturam et eius solemnitates michi fieri volo bene, honorifice et complete ad cognicione dictorum manumissores meorum. Accipio autem de bonis meis pro anima mea sepultura missis tercia diey et capite anni illam peccuniam quantitatem quam dictus maritus meis voluerit et cognoverit esse necesse pro salute remedio anime mee, distribuenda ad eorum cognicionem. Omnia alia bona alia mea mobilia et immobilia res et jura universa et acciones meas quacumque sint et etiam ubicumque dimitto dicto Joanni Rossenbac marito meo instituens ipsum Joannem Rossenbac maritum meum michi heredem universalem ad omnes suas voluntates inde libero faciendas. Hec est autem ultima voluntas mea quam volo valere jure testamenti et si forte non valet aut valere non poterit jure testamenti, saltem volo quod valeat et valere possit jure codicillorum aut nuncupavi aut alterius cuiuslibet mee ultime voluntate qua melius de ure valere poterit et tenere. De qua mea ordinatione testamentaria volo fieri toti codices sive originalia testamenta clausule et transumpta quod pro mea manumissores heredem aut alios quorum interest petita fuerint et requisita per notarium infrascriptum. Actum est hoc Barchinone die vicesima secunda mensis decembris anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo vigesimo. Signum Elisabet Ressenbac testatoris predictae que hec laudo et fimo.

Testes vocati et rogati huius testamenti sunt Nicholaus Tares boterius et Galcerandus Jonquosa colaterius cives Barchinone.

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo die vero veneris prima mensis marci intitulado, corpore dicte testatrici tradito ecclesiastice sepulture, fuit publicatum huiusmodi instrumentum per me Benedictum Johannem notarii publici Barchinone in scribania mei dicti notarii que situate est in platea sancti Jacobi Barchinone ad instanciam dicti Johannis Rosembach, presentibus testibus discretus Clemente Respall et Joanne Fortuny notarii civibus Barchinone.

(Arch. de Protocols de Barcelona, Manual de Testaments N.º 2 del notari Benet Joan.)

Testamentum Johannis Rossanbach quondam magistri stampe allemanni cives Barchinone.

In Christi nomine ego Johannes Rossanbach magister stampe civis Barchino filius Johannes Rossanbach domicelli honoris ville dalsberch diocesis spiarane terra imparatoris, infirmitate detentus de qua mori timeo, tamen in meo pleno sensu sanaque memoria cum firma loquela existens, meum facio testamentum in qua eligo manumissores meos et huius mei testamenti executores honorabiles Johannem Rossell apothecarium et Petrum Rossell mercatorem cives Barchinone. Quos pro ut karius possum deprecor eiusque plenam dono et confero potestatem quod si me mori contigerit antequam aliud faciam seu ordinem testamentum ipsi duo aut alter ipsorum in ausencia nolencia seu defectu alius seu aliorum compleant et compleat omnia que cum hoc meum testamento seu hac mea ultima voluntate dispono pro ut scriptum invenerint ordinatum. In primis igitur et ante omnia volo et mando quod omnia debite quede beam persolvantur et omnes injurie ad quarum restitutionem teneat restituantur breviter, simpliciter, sumarie et de plano secundum Dominum Deum et foro anime prout tamen ipse debita et injurie probari poterunt vel hostendi per testes instrumenta aut alia legitima documenta. Eligo

namque sepulturam corpori meo fiendam in monasterio fratrum Minorum in vasso dicti Rossell. Accipio de bonis meis pro anima mea et sepultura et piis causis infrascriptis quatuordecim libras monete Barchinone de quibus fiat dicta mea sepultura secundus et tercius dies pro ut moris est. Item volo quod celebrentur pro anima mea duo trentenaria in dicta ecclesia fratrum Minorum et pro fratres dicti monasterii et ex caritate volo dari tres libras monete Barchinone. Item volo celebrentur tria trentenaria in ecclesias beate Marie Montis serrati per fratres dicti monasterii et ex caritate volo dari quatuor libras. Item lego hospitali sancte Crucis Barchinone viginta quatuor solidos monete Barchinone. Item lego cuilibet dictorum manumissorum meorum pro onere manumissorie decem solidos. Omnia vero alia bona mea mobilia et immobilia jura voces vices et acciones meis quecumque sint et etiam ubicumque dimitto et concedo domine Ursule uxore mee instituens dictam dominam Ursulam uxorem meam michi heredem universalem ad omnes suas voluntates inde libere faciendas. Hec est autem ultima voluntas mea quam volo valere jure testamenti que si non valet aut valere non possit jure testamenti saltem volo quod valeat jure codicillorum aut alterius dispositionis ultime voluntatis. De qua mea testamentaria ordinacione volo fieri tot codices sive originalia testamenta quod inde petita fuerint et notario infrascripto visa fuerint facienda. Actum est hoc Barchinone dia quinta mensis septembris anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tricesimo. Signum Johannes Rossonbach testatoris predicti qui hoc laudo et firmo.

Testes rogati huius rei sunt discretus Jacobus Marroma presbiter in sede Barchinone beneficiatus et Bernardus Rausich et Petrus Serra boterius civis Barchinone.

Nove int universi quod die lune septima mensis novembris anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo tricesimo fuit publicatum huiusmodi testamenti ad instantiam dictorum meorum (sic) manumissorum.

(Arch. de Protocols de Barcelona. Manual de testaments del notari Anton Benet Joan.)